

SÖZCÜK TÜRLERİ (GÖREVİ YÖNÜYLE SÖZCÜKLER)

Sözcüğün görevi sorulduğunda türüne bakılır. Dolayısıyla sözcüğün türü ve görevi aynı kavramı karşılar.

Sözcükler temelde iki ana türe ayrılır. Bunlar isimler ve fiillerdir. Türkçede -mak/-mek mastar ekini alabilen bütün sözcükler fiildir, alamayan bütün sözcükler ise dil bilgisi açısından isimdir. Fakat isim soylu sözcükler, cümledeki kullanımına göre **“isim, zamir, sıfat, zarf, edat, bağlaç, ünlem”** olarak değişik görevler üstlenir.

İsim ve Fiil Farkı

- ✓ İsimler, varlık ve kavramları bildirir; fiiller; hareket, oluş ve iş bildirir.
 - kitap: varlık (isim), oku-(mak): hareket (fiil)
- ✓ Eylemlere olumsuzluk eki -ma/-me, -maz/-mez getirilebilir.
 - bilmedi, sevmeyiz, gitmiyoruz
- ✓ İsimlerin olumsuzu “değil”, “yok” veya “-sız” eki ile yapılır.
 - güzel → güzel değil, var → yok, dertli → dertsiz
- ✓ Eylemlere şimdiki zaman eki (-yor) getirilebilir ama isimlere getirilemez.
 - yürüyor, bekliyor
 - gök-~~yor~~ el-~~yor~~

Bu maddelere göre aşağıdaki altı çizili sözcükleri inceleyiniz.

- Babam köye erkenden varmış. (varmamış, varıyor) → Fiil
 - Yarın veli toplantısı varmış. (“varmamış, varıyor” kullanılamaz; olumsuz “yokmuş” olabilir.) → İsim
 - Benim aklımı başımdan alan o yeşil gözlerdi. (“gözlemezdi, gözlüyordu” olmaz; “gözler değildi” olabilir) → İsim
 - Eşiğe oturup yoldan gelen geçeni gözlerdi. (gözlüyor, gözlemezdi) → Fiil
 - Askerde sıradan bir erdim. (er değildim.) → İsim
 - Varlığın sırrına erdim. (ermedim, eriyorum) → Fiil
- ✓ Bir sözcüğün isim mi fiil mi olduğunu anlamak için –mak/–mek getirilirken “çekim ekleri” dışarıda bırakılır.
- “arıyor-mak” değil, “ara-mak”
- ✓ Kökü isim olup aldığı yapım ekiyle fiile dönüşmüş sözcükler artık tür yönüyle fiildir.
- Kitabı yanlışlardan temizlediler: Fiil
“temiz” sözcüğü kök olarak isim olsa da “-le-” isimden fiil yapım ekiyle “temizle-” fiiline dönüşmüştür.
 - Paranız bankada birikiyor: Fiil
“-iyor” çekim ekini attıktan sonra “birik-” sözcüğüne bakıldığında “bir” isim kökünün “-ik-” isimden fiil yapım ekini alarak “birik-” şeklinde fiile dönüştüğü görülür.

✓ Kökü fiil olup aldığı yapım ekiyle isme dönüşen sözcükler artık tür yönüyle isimdir.

- Sözlere oldukça yatıştırıcıydı: İsim

yat-(mak), yatıştır-(mak) sözcükleri fiil olsa da yatıştır-ıcı(mak) sözcüğü en son aldığı yapım eki sebebiyle artık isimdir.

“Dönüşümün, çözümümüz, sevmekti, konuşandık, girişinde, susması, doluydu vs.” Bu sözcükler, kökleri fiil olsa da en son aldıkları yapım eki “fiilden isim yapan ek” olduğu için artık birer isimdir. “İsim çekim eki” almaları da onların isim olduğunu ispatlar.

✓ Bir sözcüğün kökü, tür yönüyle sorulursa sadece köke bakılır.

- sevgisizdi (Sözcük bir isim ama kökü, fiil: **sev**-mek)
- okurlarımızdan (Sözcük bir isim ama kökü, fiil: **oku**-mak)
- çağrısına (Sözcük isim ama kökü, fiil: **çağır**-mak)
- başlıyordu (Sözcük bir fiil ama kökü, isim: **baş**)
- ağaracak (Sözcük bir fiil ama kökü, isim: **ak**)

“Eğitim, ömrümüzün en uzun koşusudur.”

Bu cümlede yüklem tür yönüyle bir isimdir çünkü çekim ekleri atıldığında kalan “koşu” sözcüğü, tür yönüyle isimdir. Fakat “koşusudur” sözcüğünün “kökünün türü” sorulursa kökü “koş-(mak)” fiilidir.

“Sınıf bir anda sessizleşti.”

Yukarıdaki cümlelerin yüklemi tür yönüyle fiildir çünkü çekim ekleri atıldığında en son aldığı yapım eki (-leş-) isimden fiil yapım ekidir ve (sessizleş-) “-mek” ekini alabilmektedir. Fakat “kökü” yönüyle sorulursa isimdir çünkü kökü “ses” sözcüğü “-mak/-mek” alamaz.

DİFnot

Fiilimsi eklerinin “fiilden isim yapım eki” olduğu, dolayısıyla fiilimsi eki alan bir sözcüğün “isim” olarak düşünülmesi gerektiği unutulmamalıdır.

ÖRNEK-1

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yüklem, tür yönüyle diğerlerinden farklıdır?

- Bizi en çok üzen, babamın ona karşı ağır konuşmasıydı.
- Bu roman, son zamanlarda basılmış en güzel eserd.
- Yazarlık işi onun için oldukça yorucuydu.
- Hava keskin bir kömür kokusuyla doluymuş.
- Yaralı kediye, tek başına yaşayan yaşlı kadın sahiplendi.

ÖRNEK-2

Viktorya Dönemi'nde yaşayan bir İngiliz, kendi ayrıcılıklarına
I
bürünmüş insan yığınlarına bakıyor. Birinci Şarl tarihte ünlen-
II III
mişti ve zamanın azgın dalgalarından kurtulmakta başarılıydı.
IV
Bize gelince... Biz yüksekteydik, sular bizim oralara kadar gelemezdi.
V

Bu parçada numaralanmış sözcüklerin hangileri isimdir?

- Yalnız I
- I ve IV
- II ve III
- II ve V
- III ve IV

İsim soylu sözcüklerde bir sözcüğün görevi (türü), içinde kullanıldığı cümleye göre ve etkilediği diğer sözcüklere göre belirlenir. Aynı sözcük, kullanımına göre farklı cümlelerde farklı görevler üstlenebilir. Bu, asıl mesleği doktorluk olan bir insanın; hastanede doktor, evinde baba, köyünde çiftçi, dernekte başkan olması gibi yerine ve zamanına göre farklı görevler üstlenmesine benzetilebilir. Sözcük türleri konusunda elde edilmesi gereken temel kazanım; isim soylu bir sözcüğün hangi şartlarda isim, hangi şartlarda zamir, hangi şartlarda sıfat vs. olduğunu anlayabilmektir.

✓ İsim soylu bir sözcüğün cümleye göre farklı görev (tür) kazanması “yalnız” sözcüğü üzerinden aşağıda incelenmiştir.

- Anlaşılan sen de benim gibi yalnızsın, dedi.
(Başka bir sözcüğü etkilemediği için isimdir.)
- Yalnız taş duvar olmaz.
(Bu cümlede “yalnız” sözcüğü “taş” adını nitelediği için sıfattır.)
- Arkadaşlarını bu uzun yolculukta yalnız bırakmadılar.
(Bu cümlede “yalnız” sözcüğü “bırakmadılar” fiilini durum yönüyle belirttiği için zarftır.)
- Giderim yalnız arkadaşlarımı da isterim.
(Bu cümlede “yalnız” sözcüğü “ama” anlamı kattığı için bağlaçtır.)

AD (İSİM)

✓ Varlıkları ve kavramları karşılayan sözcüklerdir.

✓ **Adlar, cümlede genellikle “ne” ve “kim” içeren sorularla (ne, neler, neyi, nereye, nerede, neyden...), (kim, kimden, kimler, kimi...) bulunur.**

- Tekneler limanda yan yana duruyor.
(**Ne** duruyor: Tekneler, **nereye** duruyor: limanda)
- Güneş denizde parıltılar oluşturarak doğuyor.
(**Ne** doğuyor: güneş, **nereye** doğuyor: denizde, **ne** oluşturarak: parıltılar)
- Kitaplarım raflardaydı.
(**Ne** raflardaydı: kitaplarım, kitaplarım **nereyde**: raflardaydı)
- Kardeşin dün sınıf başkanı seçilmiş.
(**Kim**: Kardeşin, **Ne** başkanı: sınıf başkanı, sınıfın **neyi**: sınıfın başkanı)
- Özgürlük anıtı karşımızdaydı.
(**Ne** anıtı: özgürlük, özgürlük anıtı **nereyde**: karşımızdaydı)

Varlıklara Verilişlerine Göre Adlar

Tür (Cins) Adı

✓ Aynı tür içinde, benzerlerinden ayırıcı bir özelliği olmayan varlıkları ve kavramları karşılayan isimlerdir: köy, aşk, balık, bitki, ağaç, taşıt, insan, nehir, balina...

Özel Adlar

- ✓ Bir tür içinde tek bir varlığı karşılayan isimlerdir. Özel isimler, varlıklara “etiket” gibi sonradan yapıştırılmıştır.
 - *Yalnızız* (roman), *Çalışan Köylüler* (resim), *Ankara* (il), *Almanca* (dil), *Türk* (millet), *Müslüman* (din mensubu), *Savaş ve Barış* (roman), *Zafer Anıtı* (heykel), *Duygu Hanım* (insan)...

DİFnot

- ✓ Bazı tür adları, özel ad olarak kullanılabilir.
 - Yıldırım , Kaya ve Yağmur bugün derse geç kaldı.
Özel ad Özel ad Özel ad
 - Evlerin bacasını kolluyor yıldırımlar.
Tür (cins) adı
- ✓ “Güneş, ay, dünya” sözcükleri coğrafya terimi olarak kullanıldığında özel isimdir.
 - Bilim insanları Dünya’nın Güneş etrafında dönerken Ay’ın devamlı aynı yüzünün görüldüğünü söylüyor.
Özel ad Özel ad Özel ad
 - Ev, güneş almadığı için onu satmaya karar verdi.
Tür (cins) adı

Varlıkların Sayılarına Göre Adlar

Tekil Ad

Sayıcı bir varlığı karşılayan ve çoğul eki (–lar/–ler) almayan isimlerdir: sevgi, anı, hatıradı, şiirin...

Çoğul Ad

Sayıcı birden çok varlığı karşılayan ve çoğul ekini (–lar/–ler) alan isimlerdir: Sevgilerde, anılar, dostlarım...

Topluluk Adı

–lar/–ler çoğul eki almadığı hâlde sayıcı birden çok varlığı, kavramı kapsayan isimlerdir: kabile, takım, aile, grup, orman, ordu, halk, deste, düzine, kurul, komisyon...

- Bir **sanatçı**, **milletinin duygularına** tercüman olur.

Bu cümlede “**sanatçı**” sözcüğü, sayıcı bir varlığı karşıladığı için tekil isim; “**duygular**” sözcüğü, “–lar, –ler” çoğul ekini alarak birden fazla kavramı karşıladığı için çoğul isim; “**millet**” sözcüğü, bir arada yaşayan insanlardan oluşan grubu karşıladığı için topluluk ismidir.

DİFnot

- ✓ Bazı adlar, topluluk adı olarak kullanılabildiği gibi tekil ad olarak da kullanılabilir. Bunları ayırt etmek gerekir.
 - Meclis, bir komisyon kurarak konuyu araştırarak.
 - Meclis, çok eski yıllarda yapılmış.

Bu cümlelerin birincisinde “meclis” ad aktarması yoluyla bir grubu karşıladığı için topluluk adı, ikincisinde ise bir yeri, karşıladığı için tekil addır.

✓ Bazı tür isimleri, bir türün “genel”ini karşılayabileceği gibi o türün içinde tek bir varlığı da karşılayabilir.

- Kitap; güzel bir dille, özenilerek yazılmış. (Tek bir kitap)
- Kitap, bize yeni dünyaları açan bir anahtardır. (Bütün kitaplar)

Var Oluşlarına Göre Adlar

Somut Ad

✓ Beş duyardan en az biriyle hissedilebilen, algılanabilen varlıkları karşılayan sözcüklerdir:

- ses, rüzgâr, duman, yağmur, koku, hava, gürültü, acı, soğuk, göl, toprak...

Soyut Ad

✓ Beş duyardan herhangi biri ile hissedilemeyen, algılanamayan ama var oldukları kabullenilen kavramları karşılayan sözcüklerdir.

- zaman, cesaret, akıl, sevinç, heyecan, korku, güzellik, gurur, hafta, hayal...
- Annemin yüzünde hiddet değil, gurur vardı.

Bu cümlede “anne” ve “yüz” sözcükleri, beş duyardan en az biriyle varlıkları hissedilebildiği için somut isim; “gurur” ve “hiddet” sözcükleri, beş duyardan hiçbirisiyle varlıkları hissedilemediği için soyut isimdir.

✓ Somut anlamlı bir sözcük, anlam genişlemesi yoluyla soyut anlam kazanabilir. Buna **soyutlama** denir.

- İri gözleri çakmak çakmak. (Somut)
- Hele dünyaya bir de onun gözüyle bak. (Soyutlama)

Birinci cümledeki “göz” sözcüğünün somut anlamlı bir isim olduğu görülüyor. İkinci cümledeki “göz” sözcüğü, mecazlaşarak “görüş, bakış açısı”nı karşıladığı için soyut anlamlı bir isimdir.

✓ Soyut anlamlı bir sözcüğün somut anlam kazanmasına da **somutlama** denir.

- **Hayallerim** suya düştü. (Somutlama)

Bu cümlede hayaller somut bir varlık gibi düşünülmüş. Bu durum “suya düşme” ifadesinden anlaşılmaktadır.

ZAMİR (ADIL)

✓ Zamirler, geçici olarak isimlerin yerini tutan sözcüklerdir. Yani zamirler, isimlere “dublörlük yapan” sözcüklerdir denilebilir.

- Ankara’da okumuştum, memur olarak tayinim yine oraya çıktı.

Bu cümlede, “Ankara” adını tekrar etmemek için bu adın yerine kullanılan “oraya” sözcüğü zamirdir.

- **Şunu, buradan kim** kaldıracak?

Bu cümlede “şunu, bura, kim” sözcüklerinin yerine isim getirilebilir. (**Çantayı sıradan Ayşe** kaldıracak.)

“Şu, bura, kim” sözcükleri, “çanta, sınıf, Ayşe” isimlerinin yerini tuttuğu için adıl görevindedir.

✓ Zamirler, isimlerin yerini tutma özelliklerine göre aşağıdaki şekilde gruplandırılır.

1. Kişi zamiri
2. Dönüşlülük zamiri
3. İşaret zamiri
4. Belgisiz zamir
5. İlgili zamiri
6. Soru zamiri

Kişi (Şahıs) Zamiri

✓ İnsan isimlerinin yerini tutan zamirlerdir. Türkçedeki kişi zamirleri aşağıda verilmiştir.

Ben → I. tekil kişi zamiri	Biz → I. çoğul kişi zamiri
Sen → II. tekil kişi zamiri	Siz → II. çoğul kişi zamiri
O → III. tekil kişi zamiri	Onlar → III. çoğul kişi zamiri

✓ Bu zamirler, cümlelerde çeşitli çekim eklerini alarak kullanılabilir.

- **Benim** kitabım **onda** kaldı.

Bu cümlede “benim, onda” sözcükleri kişi adlıdır.

- Bu tartışmanın ne **sana** ne de **bana** bir faydası var.

Bu cümlede, yaklaşıma durumu ekini (-e, -a) alan I ve II. tekil kişi zamiri olan “ben” ve “sen” sözcükleri “bana” ve “sana” biçimine dönüşmüştür.

Dönüşlülük Zamiri

✓ Dönüşlülük zamiri, “**kendi**” sözcüğüdür. Dönüşlülük zamiri, genellikle iyelik eki olarak kullanılır.

Kendi – m	Kendi – miz
Kendi – n	Kendi – niz
Kendi – si	Kendi – leri

✓ Dönüşlülük zamiri, kişi zamininin yerine kullanılabildiği gibi kişi zamirleriyle birlikte, cümleye pekiştirme anlamı katacak şekilde de kullanılabilir.

- Bu resmi **kendim** çizdim. (Kişi yerine)
- Bu resmi **ben kendim** çizdim. (Pekiştirme için)

DİFnot

“Kendi” zamininin yukarıdaki örneklerde olduğu gibi şahsın yerine veya pekiştirme anlamıyla kullanılması anlatım bozukluğu değildir.

İşaret Zamiri

İsimlerin yerini işaret yoluyla tutan sözcüklerdir.

✓ İşaret zamirleri; bu, şu, o; bunlar, şunlar, onlar; bura(sı), şura(ya), ora(da); öteki, beriki vb. sözcüklerdir.

- Tablo hoşuna gittiyse **onu** sana armağan edebilirim.

Bu cümlede, “onu” sözcüğü işaret yoluyla “tablo” isminin yerine kullanılmıştır, bu yüzden işaret zamiridir.

- Ellerim çok dolu, **şunu** da sen çantana koyabilir misin?
- Duvardaki şekillere bakıyoruz. **Berikiler** karıncayı **ötekiler** ağustos böceğini hatırlatıyor.

Bu cümlelerde “**şunu, ötekiler, berikiler**” sözcükleri, işaret anlamı taşıyarak bir varlığı karşıladığı için işaret zamiridir.

- Demek annem biraz rahatsızlanmış ve buraya uzanmış.

Bu cümlede “**buraya**” sözcüğü; bir yer isminin yerine kullanıldığı için işaret zamiridir.

✓ “**O**” ve “**onlar**” sözcükleri, Türkçede hem işaret zamiri hem kişi zamiri olarak kullanılabilir. Bu sözcükler, **insan** için kullanılırsa kişi zamiri; insan dışındaki varlıklar için kullanılırsa işaret zamiri olur.

- **O**, bu evi kiralayabilir.
- **O**, yeni kiralanmış bir evdi.

Birinci cümlede “o” sözcüğü, insan için kullanıldığından kişi zamiridir. İkinci cümlede ise insan dışındaki bir varlık için kullanıldığından işaret zamiridir.

DİFnot

- ✓ İşaret zamirleri içinde bu durum, sadece “o ve onlar” için geçerlidir. Diğer işaret zamirleri (bu, şu, bunlar, şunlar, öteki...) insan için kullanılsa bile kişi zamiri değildir.

- Bunun sözüne nasıl güveneceğiz?

Bu cümlede “bu” sözcüğü bir insanı karşılamasına rağmen işaret zamiridir.

Belgisiz Zamir

- ✓ Adların yerini, belirsiz bir şekilde tutan zamirlerdir. Kesin bir varlığı ya da kişiyi göstermez.
- ✓ Belgisiz zamirler; biri, birisi, birçoğu, birkaçı, bazıları, başkası, herkes, hepsi, hiçbirisi, hiç kimse, kimi, kimisi, çoğu, şey vb. sözcüklerdir.
- Sana **başkası** yardım etsin.

Bu cümlede, “başkası” sözcüğü, karşıladığı kişi kesin olarak belirtilmediğinden belgisiz zamiridir.

- Meyvelerin **birçoğu** çürük çıktı.

Bu cümlede, “birçoğu” sözcüğü, miktarca bir belirsizlik anlamı taşıdığı için belgisiz zamiridir.

- **Herkes** işinin başına geçsin.
- Seçeneklerin **bazılarını** eleyemedim.
- Ortalıkta **kimse** yoktu.
- **Biri**, ona yapacağımız şakayı söylemiş.
- **Birkaçımız** bu tür romanları daha çok seviyor.

DİFnot

- ✓ Belirsizlik veya işaret bildiren bir sözcük; isimden önce gelip ismi belirtiyorsa sıfat, ismi belirtmeyip onun yerine geçiyorsa zamir olur.
- Bazı arkadaşlarımız programa katılamayacak.
Belgisiz İsim
sıfat
- Bazılarımız programa katılamayacak.
Belgisiz zamir
- ✓ Belgisiz zamirler, insanları karşılayacak şekilde kullanılsa da kişi zamiri sayılmaz.

ÖRNEK-3

Meslek gruplarının bazıları üyelerinin davranışlarından sorumlu tutulur.

Anneliğin de kimi açılardan bir meslek grubu sayılmasına rağmen onlardan birinin kötü davranışı diğerlerine

duyulan saygıyı pek etkilemez. Ancak iyi örgütlenmiş meslek gruplarının üyeleri, insanların gözünde birbirleriyle öyle özdeş-

leşmiştir ki mesleği icra eden birinin tutumu tüm meslektaşların

itibarını etkiler.

Bu parçada numaralanmış sözcüklerden hangisi zamir değildir?

- A) I B) II C) III D) IV E) V
(TYT-2019)

Soru Zamiri

- ✓ Adın yerini soru yoluyla tutan sözcüklerdir.
- ✓ Soru zamirinin cevabı, bir isim ya da başka bir zamir olur.

Kim (kime, kimi, kimde, kimden, kimler...)

Ne (neyi, neye, neler, nesi, neyin...)

Nere (nerede, nereden, neresi, nereyi ...)

Hangisi (hanginiz, hangimiz, hangileri...)

Kaçı (kaçıncısı, kaçınız, kaçımız ...)

- Tatil için **nereye** gideceksiniz?

Bu cümlede, “nereye” sözcüğü, soru anlamı taşımaktadır ve yerine cevap olarak “bir isim veya başka bir zamir” gelebilmektedir. “Tatil için **Alanya**’ya gideceğiz.” veya “Tatil için **oraya** gideceğiz.” cevabında görüldüğü üzere “**Alanya**” ismi veya “**oraya**” zamiri, “**nereye**” sözcüğünün yerine cevap olarak gelebilmektedir.

- Doğum gününde ona **ne** hediye ettin? (Kolye)
- Bu eşyalardan **hangisini** alalım? (Şunu)
- Bu kitapları **kimden** aldın? (Ali’den)
- Bu formül **neyi** çözmemizi sağlıyor? (Soruyu)
- Oyuncuların **kaçını** başka takıma gönderdiler? (İkisini)
- Tayin için, **nereyi** düşünüyorsun? (Aydın’ı)

DİFnot

Soru zamirleri cümleye her zaman soru anlamı katmasa da soru zamiridir.

- Yazarın **kimden** etkilendiğini bilmiyoruz.

Bu cümlede “**kimden**” sözcüğü cümleye soru anlamı katmamıştır ama yine de görevce soru zamiridir.

Ek Hâlindeki Zamir

İlgi Zamiri (-ki)

✓ İlgi eki olan “-ki” bir ismin yerine geçerse “**ilgi zamiri**” olur.

- Bu ressamın tablosu sıradan, diğer ressamın**ki** ise çarpıcı.

Bu cümlede “-ki” ekinin, virgülden sonraki kısımda tamlanan durumundaki “**tablo**” isminin yerini tuttuğu anlaşılmaktadır. (ressamın tablosu)

✓ İlgi zamiri “-ki”, her zaman “tamlayan eki”nden (**-in, -in, -un, -ün, -im**) sonra gelir.

- On**unki**, sen**inki**, benim**ki**, bizim**ki**...
- Ankara’nın trafiği İstanbul’un**kinden** akıcıdır. (**trafiği**)
- Bizim çocuk, sizin**kinden** yaramaz, anlaşılır. (**çocuğunuz**)
- Bizim**ki** yine okuldan sonra top oynamaya gitmiş. (**çocuğumuz**)

DİFnot

✓ “Sıfat yapan -ki” ile “ilgi zamiri -ki” karıştırılmamalıdır. “Sıfat yapan -ki”, “-de” hâl ekinin sonra (**sendeki, yoldaki...**) ve “-za-man” bildiren bir sözcükten sonra (**akşamki, yarınki, dünkü...**) gelir. Ayrıca sıfat yapan -ki bir yapım eki olarak kabul edilir ve türemiş sözcük yapar.

- Gökyüzü**ndeki** yıldızlar ışıltı ışıltı bu akşam.
- **Sonra****ki** derste örnek çözeceğiz.

ÖRNEK-4

- Felsefe bölümündeki arkadaşlarımla yarın bir araya geleceğiz.
- On sekiz saat ötedeki ormandan kasabaya odun indiriyorlardı.
- Saatiniz ne yazık ki geri kalmış, benimkinin arayı radyoya göre.
- Ona yeni haberleri sorduğumda bana yarınki nüshayı uzattı.
- Öyle bir sözdü ki söylediği, ne diyeceğimi bilemedim.

Numaralanmış bu cümlelerin hangisinde ilgi zamiri vardır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

ÖRNEK-5

Kent merkezlerindeki tarihî yapıların ulaşım problemlerinin çözülmüş olması, buraların gerekli hizmeti almasını ve herkesin kullanımına açık olmasını sağlar. Kırsal alanlarda bulunan tarihî yapıların birçoğunun ise kendi hâline bırakıldığı ve bu konuda neler yapılabileceğinin gündeme alınmadığı görülmektedir.

Bu parçayla ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- Birden çok belgisiz zamir vardır.
- Dönüşlülük zahirine yer verilmiştir.
- İşaret zamiri kullanılmıştır.
- İlgi zahirine yer verilmiştir.
- Soru zamiri kullanılmıştır.

1. Bu şiirde sevda sevda üstüne
Senelerdir veda veda üstüne
Yareli yüreğimde dağ dağ üstüne
Vakit nisan ortasında bir akşam
Bu dizelerde aşağıdakilerden hangisi yoktur?
A) Çoğul ad B) Tekil ad
C) Tür adı D) Topluluk adı
E) Soyut ad
2. Her alışkanlığı gelenek olarak değerlendirmek olası değildir. Bunun yanında bir şeyin gelenek hâline gelebilmesi
I
için daha önce ona alışmamız gerekir. Sevmenin alışmakla birlikte olduğu söylenir ki kimilerine göre bu, doğru-
II III
dur. Herhangi bir şeyi sevmek için onu tekrar görmeliyiz.
IV
İşte bu alışkanlık uzun bir süreci kapsadığında da gelenek
V
çıkıyor ortaya.
Bu parçada numaralanmış sözcüklerden hangisi tür yönüyle diğerlerinden farklıdır?
A) I B) II C) III D) IV E) V
3. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde kişi adlı kullanılmıştır?**
A) Bu yüzük parmağında iken sana top güllesi işlemez.
B) Bir de bunlara benzer adamlar tanıdım, Bayramoğullarından.
C) Mezarlığı hiçbir millet sizin söylediğiniz manada anlamamıştır.
D) Tanıdıklarım içinde en çok onların düşüncelerine önem veririm.
E) Bu çocuk şimdi anamdan da babamdan da bana daha yakın, dedi.

4. Anlam genişlemesi yoluyla somut anlamlı bir ad, soyut anlam kazanabilir. Örneğin somut anlamıyla “suyu, nemi olmayan” anlamına gelen “kuru” sözcüğü, “heyecanı, tadı olmayan, tekdüze” anlamına gelerek soyut bir anlam da kazanmıştır.
Aşağıdaki cümlelerin hangisinde böyle bir anlam değişmesini örneklendiren bir sözcük kullanılmıştır?
A) Hiçbiri, onun arkasından at sürüp de ona yetişemiyordu.
B) Mesleklerinin bir olması dostluklarının ilerlemesini sağladı.
C) Yazdıklarına bakılırsa bu çocukta şairlik damarı var.
D) Sanat duygusu gelişmiş insanların arasında bulunmaktan mutluydu.
E) Türk mimarisi hakkında kıymetli bir eser yazmıştı.
5. İşim gücüm budur benim
I II
Gökyüzünü boyarım her sabah
III
Hepiniz uykudayken
IV
Uyanır bakarsınız ki mavi
V
Bu dizelerde numaralanmış sözcüklerden hangisi sözcük türü bakımından diğerlerinden farklıdır?
A) I B) II C) III D) IV E) V
6. **Aşağıdakilerin hangisinde cümleyi oluşturan sözcüklerin tümü addır?**
A) Osman Hamdi, politika gündeminde tanınmış bir yazardır.
B) Hoyran Gölü’nün kenarında sazlıklar keklilik doluydu.
C) Dümdüz Amik Ovası bu bahar da yeşillendi.
D) Her insan, çevresine karşı sorumludur.
E) Yarınki sınavın konu kapsamını biliyorduk.

7. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde tür adı özel ad olarak kullanılmıştır?

- A) Toprak; camlarla, aynalarla beyaz madenlerle dolmuş gibi parlıyordu.
 B) Yıldırım, kuvvetli bir ışık yayarak köy meydanındaki ağaca düştü.
 C) Nehir, vadi boyunca coşup köpürür; düz ovada sakinleşirdi.
 D) Servet, komşuların tepkisine aldırmadan evinde gürültülü davetler veriyordu.
 E) Lale; cami, çeşme, mezar gibi tarihî yapılarda süs olarak kullanılmıştır.

8. Günümüz aydınları "ötekini" hem bilmiyor hem de yıllardır
 I
 kötülen tarihle ona bağlı değerleri sevimsiz buluyorlar
 II III IV
 hatta güzel, iyi, doğru da olsa geçmişten korkuyorlar.
 V

Bu parçada numaralanmış sözcüklerden hangileri isimdir?

- A) I ve II B) II ve III C) III ve IV
 D) III ve V E) IV ve V

9. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde zamir kullanılmıştır?

- A) Üniversite öğrencileri, buranın her zamanki müşterileri arasındadır.
 B) Sana taşla vurana sen aşla vur, derdi büyüklerimiz.
 C) İşi bıraktıktan sonra bir daha kendileriyle konuşma fırsatı bulamadım.
 D) Kısrağına atlarken Osman Efe'ye kimse yardım etmedi.
 E) Bir insan için güzel olanın, daha birçok insan için de güzel olması muhtemeldir.

10. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde diğerlerinden farklı bir zamir kullanılmıştır?

- A) Aralarında bir fark varmış gibi görünse de hepsi aynı kapıya çıkar.
 B) Bu toprağın macerasını hiçbirisi böyle güzel anlatamaz.
 C) İş hayatında kimsenin hakkına girmeden dürüst çalışmayı ilke edinmişti.
 D) Satıcıların biri durdu; öteki ise çantasından yeni bir ürün çıkarıp anlatmaya başladı.
 E) Açık artırma iyice kızıştıysa da nihayet birinin üzerinde kalacaktı.

11. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde farklı türden zamirler bir arada kullanılmamıştır?

- A) Nereleri gezdiğimi henüz hiçbirinize anlatmadım.
 B) Kitaplarından hangisini imzalayıp sana verdi?
 C) Nerede bir müze görsem ilk fırsatta mutlaka orayı gezerim.
 D) Türk sineması denince herkesin aklına ilk gelen yönetmendi o.
 E) Bazılarımızın kafası karışmıştı; kimi abartıyor, kimi yalan söylüyordu.

12. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde "o" sözcüğü öteki-lerden farklı bir zamir olarak kullanılmıştır?

- A) O, vazosunda daha güzel duracaktır.
 B) Bence o, antika eserler arasında sayılmalıdır.
 C) O, tarlalarında çalışan işçi ve köylülere kalacak yer verirdi.
 D) O, yıpranmış sayfalarında tarihten nice sahneler barındırır.
 E) Aklınızdan geçen ilk düşünceye odaklanın ve onu tekrarlayın.

1064370

ÖĞRENCİ NO		YANITLAR	
1	A B C D E	11	A B C D E
2	A B C D E	12	A B C D E
3	A B C D E	13	A B C D E
4	A B C D E	14	A B C D E
5	A B C D E	15	A B C D E
6	A B C D E	16	A B C D E
7	A B C D E	17	A B C D E
8	A B C D E	18	A B C D E
9	A B C D E	19	A B C D E
10	A B C D E	20	A B C D E

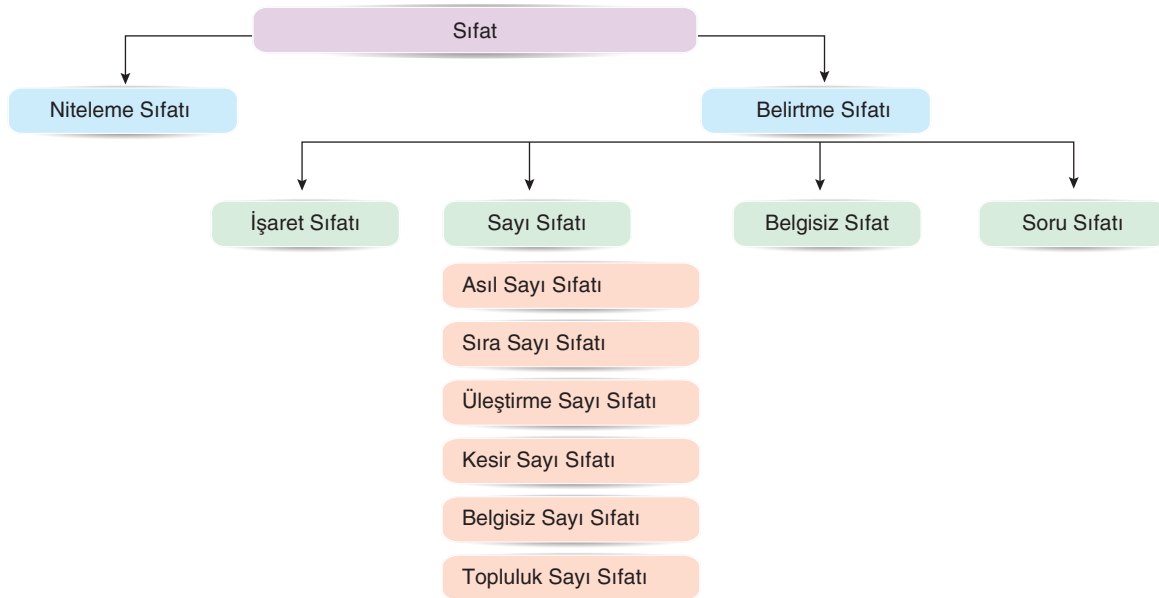
SIFAT (ÖN AD)

✓ Adları; renk, durum, sayı, işaret, soru gibi açılardan niteleyen veya belirten sözcüklerdir. Bir sözcüğün sıfat olabilmesi için isimden önce gelerek onu nitelemesi veya belirtmesi gerekir. Bu yüzden “**sıfat**”a “**ön ad**” da denmektedir.

- **Tecrübeli** antrenör, **koşmayan** futbolcuları uyardı.
- Toplantıda **bu** konuyu **iki** öğretmen gündeme getirdi.
- Eleştirmenlerin tavsiyeleri, okurları **nitelikli** yapıtlara yönlendirir.

Bu cümlelerde “**tecrübeli**” sözcüğü “**antrenör**” isminin, “**koşmayan**” sözcüğü “**futbolcu**” isminin niteliğini gösterdiği için; “**bu**” sözcüğü “**konu**” ismini işaret yoluyla, “**iki**” sözcüğü ise “**öğretmen**” ismini sayı yoluyla belirttiği için sıfattır. Son cümlede “**nitelikli**” sözcüğü “**yapıt**” isminin niteliğini açıkladığı için sıfattır.

✓ Sıfatlar, iki ana gruba ayrılır:

Niteleme Sıfatları

✓ Bir varlığın rengini, durumunu, biçimini kısacası “nasıl” olduğunu bildiren sıfatlardır. Niteleme sıfatları, isme sorulan “**Nasıl?**” sorusunun cevabı olan sözcüklerdir.

- Köyümüze **kıvrımlı** yollardan geçerek ulaştık.
- **Eski** bina yıkılıp yerine **küçük** bir park yapılmış.
- Ali Rıza Bey, bir hafta sonra **kalabalık** ailesiyle köşke taşındı.
- Perde kapanınca **komik** oyuncu dakikalarca alkışlandı.

Bu örneklerde “**kıvrımlı**”, “**eski**”, “**küçük**”, “**kalabalık**” ve “**komik**” sözcükleri, önlerine geldikleri isimlerin “nasıl” olduklarını gösterdikleri için niteleme sıfatıdır. Bu sözcüklerin niteledikleri isimlere sorulan “**Nasıl?**” sorusuna cevap verdikleri görülür.

- Nasıl yollar? (**kıvrımlı** yollar)
- Nasıl bina? (**eski** bina)
- Nasıl park? (**küçük** park)
- Nasıl aile? (**kalabalık** aile)
- Nasıl oyuncu? (**komik** oyuncu)

DİFnot

- İlçenin merkezinde **eski** kahve vardı.
- Türk edebiyatında **eski** sözü geleneğe bağlılık için kullanılmamalıdır.

Dikkat edilirse birinci cümlede “eski” sözcüğü, “nasıl” sorusuna cevap verirken ikinci cümlede “ne” sorusuna cevap vermektedir. “Ne” sorusu cümlede ismi buldurur. Dolayısı ile ikinci cümledeki eski sözcüğü sıfat olamaz, isimdir.

- Yaz akşamları **tatlı** nağmeler gelirdi bahçelerden. (Nasıl nağmeler? → tatlı nağmeler)
Sıfat
- Bir **tatlı** kaşığı şeker katmalısın bu içeceğe. (Ne kaşığı? → tatlı kaşığı)
İsim

Belirtme Sıfatları

- ✓ Varlıkları işaret ederek, onların sayılarını belirterek, onlara belirsizlik yükleyerek ya da soru sorarak belirten sıfatlardır.

İşaret Sıfatları

- ✓ Kendisinden sonra gelen isimleri işaret yoluyla belirten, o isimlere işaret eden sıfatlardır.
- ✓ Bir isme “Hangi?” sorusu sorulduğunda işaret sıfatları bulunur.
 - Çocukluğu **bu** evde geçmiş.
 - **Öteki** adam Fransızca konuşuyordu.
 - **Şu** ağaç bulunduğu yerde acaba mutlu muydu?
 - Herkesin elinde **o** kitap dolaşıyor.
 - Zincirin **öbür** ucunu Hacı Bayram’ın elinde tuttuğunu görür.

Bu cümlelerde geçen “**bu, öteki, şu, o, öbür**” sözcükleri, önündeki isimleri, işaret yönüyle öteki varlıklardan ayırıp belirttiği için işaret sıfatıdır.

DİFnot

- ✓ İşaret sıfatlarından sonra virgül (,) kullanılmaz. Bu sıfatlardan sonra virgül (,) kullanılırsa bu sözcükler zamir olur.

- **O** eseri eski bir kitapçıda görmüş.
- **O,** eseri eski bir kitapçıda görmüş.

Bu cümlelerin birincisinde “o” sözcüğü “eseri” adından önce gelip onu belirttiği için işaret sıfatı; ikincisinde “o” sözcüğü bir varlığın yerine geçtiği için zamirdir.

İşaret Zamiri ile İşaret Sıfatı Arasındaki Fark

“**Bu, şu, o, öteki, beriki, öbür**” gibi sözcükler aynı zamanda işaret zamiridir. Eğer bu sözcükler, belirttiği isimle birlikte söyleniyorsa işaret sıfatıdır. İşaret ettiği ismi söylemiyorsa, onun yerine geçiyorsa işaret adıdır.

- **Bu** tablo, çok güzelmiş.
- **Bu,** çok güzelmiş.

Bu cümlelerin birincisinde “bu” sözcüğü “tablo” sözcüğünü işaret ederek belirttiği için işaret sıfatıdır. İkinci cümlede ise “bu” sözcüğü “tablo” isminin yerine geçtiği için işaret adıdır.

✓ İşaret sıfatları çekim eki alamaz, çekim eki aldığında işaret zamiri olur.

- Birkaç gün sonra **şu** arabayı satacaklar.
- Birkaç gün sonra **şunu** satacaklar.

Bu cümlelerin birincisinde “**şu**” sözcüğü “araba” ismini işaret ederek belirttiği için işaret sıfatıdır. İkinci cümlede “**şunu**” sözcüğü, “araba” sözcüğü söylenmeden, işaret yoluyla “araba” sözcüğünün yerine geçtiğinden işaret zamiridir.

Sayı Sıfatları

✓ Önüne geldikleri varlıkların sayılarını belirten sıfatlardır.

Asıl Sayı Sıfatı

✓ Varlıkların sayılarını kesin olarak belirten sözcüklerdir. İsimlere sorulan “Kaç?” sorusunun cevabıdır.

- Son girdiği sınavdan **seksen** puan almış.
- Onunla **bir** hafta birlikte çalıştık.

Bu cümlelerde “**seksen**” ve “**bir**” sözcükleri, “**puan**” ve “**hafta**” isimlerinin sayısını belirttiği için asıl sayı sıfatıdır.

Sıra Sayı Sıfatı

✓ Asıl sayı sıfatlarına “-nci, -nci, -ncü, -ncü” ekleri getirilerek oluşturulan ve varlıkların sırasını belirten sıfatlardır. İsme sorulan “Kaçını?” sorusunun cevabıdır.

- Bizim takımımız **üçüncü** odaya yerleşti.
- Ansiklopedide **on ikinci** cilt M-O harflerini kapsıyor.

Bu cümlelerde “**üçüncü**, **on ikinci**” sözcükleri “**oda**, **cilt**” isimlerinin sırasını belirttiği için sıra sayı sıfatıdır.

“**ilk**” ve “**son**” sözcükleri de bir ismi belirttiklerinde sıra sayı sıfatı olarak değerlendirilir.

- **İlk** sevgiye benzeyen **ilk** acı, **ilk** ayrılık...
- Bıçare gönüller ne giden **son** gemidir bu
Hicranlı hayatın ne de **son** matemidir bu

Üleştirme Sayı Sıfatı

Asıl sayı sıfatlarına “-ar / -er” ekleri getirilerek varlıkları sayıca bölümlere ayıran, paylaşma anlamı veren sözcüklerdir. İsme sorulan “Kaçar?” sorusunun cevabıdır.

- Her öğrenci **dörder** kitap bitirdi.
- Çalışanlar **ikişer** saat aralıkla dinlendirilecek.

Bu cümlelerde “**dörder**”, “**ikişer**” sözcükleri, “kitap” ve “saat” isimlerinin paylara ayrıldığını belirttiği için üleştirme sayı sıfatıdır.

Kesir Sayı Sıfatı

✓ Varlıkları ondalık ve bayağı kesirli sayılarla belirten sıfatlardır.

- Firma bu yıl **yüzde elli** kâr açıkladı.
- Bir fırsat bulup Çamlıca’da **yarım** gün geçirebildi.
- Düğünde arkadaşına **çeyrek** altın takmıştı.

Bu cümlelerde “**yüzde elli**, **yarım**, **çeyrek**” sözcükleri, “kâr, gün, altın” isimlerini belirttiği için kesir sayı sıfatıdır.

DİFnot

- ✓ **İkiz** kule, **üçüz** yavru örneklerinde olduğu gibi bir sayı sıfatına **-ız (-iz / -uz / -üz)** eki getirilmesi ile yapılan sıfatlara **topluluk sayı sıfatı**; **iki üç** gün, **üç beş** kişi örneklerinde olduğu gibi, birden çok rakamı belirsizlik veya yaklaşıklık amacı ile bir araya getirerek yapılan sayı sıfatlarına da **belgisiz sayı sıfatı** denir.

Belgisiz Sıfat

- ✓ İsimleri kesinlik bildirmeden belirten sıfatlardır.

Birçok, bir, birkaç, çoğu, nice, kimi, bazı, bütün, tüm, başka, birtakım, her, hiçbir, herhangi vb. sözcüklerdir.

- **Bir** garip ölmüş diyeler, üç günden sonra duyalar.
- Zavallıya **birkaç** kuruş yardım edebildiler.

Bu örneklerde **“bir, birkaç”** sözcükleri “garip, kuruş” isimlerini, kesin olmayacak biçimde belirtmiştir. Dolayısıyla **“bir”, “birkaç”** sözcükleri belgisiz sıfattır.

- Bu meydanda **bazı** hayvanlar özgürce dolaşır.
- **Nice** koçyiğitler yere serilir, ölen ölür kalan sağlar bizimdir.
- Gökyüzünün **başka** rengi de varmış.
- Senden gizli **hiçbir** konu bu evde konuşulmadı.
- Hukuk mektebinde **birtakım** arkadaşlar edindim.

Bu cümlelerde **“bazı”** sözcüğü, “hayvanlar” ismini; **“nice”** sözcüğü, “koçyiğitler” ismini; **“başka”** sözcüğü, **“renk”** ismini; **“hiçbir”** sözcüğü, “konu” ismini; **“birtakım”** sözcüğü, “arkadaşlar” ismini kesinlik bildirmeden belirttiği için belgisiz sıfattır.

Belgisiz Zamir ve Belgisiz Sıfat Arasındaki Fark

- ✓ “Bazı, tüm, kimi, çoğu, her biri” gibi sözcükler, hem belgisiz zamir hem belgisiz sıfat olarak kullanılabilir.

- Salonda **kimi** eşyalar yeni, **kimi** ise eskidi.

Bu cümlede, birinci **“kimi”** sözcüğü “eşyalar” sözcüğünü belirttiği için belgisiz sıfattır; ikinci **“kimi”** sözcüğü ise “eşyalar”ın yerini tuttuğu için belgisiz zamirdir.

- O zamanlar **çoğu** şiiri ezbere bilirdik ama şimdi o şiirlerin **çoğu** unutuldu.

Bu cümlede, birinci **“çoğu”** sözcüğü “şiir” sözcüğünü belirttiği için belgisiz sıfattır; ikinci **“çoğu”** sözcüğü ise şiirlerin bir kısmının yerine geçtiği için belgisiz zamirdir.

DİFnot

“Bir” sözcüğü, içinde kullanıldığı cümleye göre hem belgisiz sıfat hem sayı sıfatı olabilir. “Bir” sözcüğünün yerine başka sayı getirilebiliyorsa “bir” sözcüğü, sayı sıfatıdır.

- Dakikada **bir** soru çözebiliyor.

Bu cümledeki “bir” sözcüğü, sayı sıfatıdır çünkü yerine “iki” veya “üç” gibi başka bir sayı getirilebilmektedir.

- Soğuk **bir** mart sabahı, buz tutuyor her soluk.

Bu cümlede ise “bir” sözcüğünün yerine başka bir sayı getirilememektedir çünkü bu cümlede “bir” sözcüğü “herhangi bir” anlamına gelmektedir ve belgisiz sıfattır.

Soru Sıfatı

✓ Bir ismi belirtmek amacıyla isimden önce kullanılan soru sözcükleri soru sıfatıdır.

Ne, kaç, (kaçar, kaçınıcı), nasıl, hangi, ne kadar vb. sözcüklerdir.

- Savaşta göğsüne **kaç** kurşun isabet etmiş?

Bu cümlede, “**kaç**” soru sözcüğünün “kurşun” ismini belirttiği görülüyor. Bu soru sözcüğüne verilebilecek “**üç** kurşun” cevabının sıfat olması, bu soru sözcüğünün de sıfat olduğunu gösterir.

- Sorunun çözümünü **hangi** kitapta bulabiliriz?

Bu cümlede, “**hangi**” soru sözcüğünün “kitap” ismini belirttiğini görüyoruz. Bu soru sözcüğüne verilebilecek “**şu** kitapta” cevabının sıfat olması, bu soru sözcüğünün de sıfat olduğunu gösterir.

- Bu yörede bizi **nasıl** bir hava bekliyor?
- Bu **kaçınıcı** bahçe gördüm tarumar?
- Meydana **ne kadar** insan toplanmış?
- Üç yıldır **ne** işle uğraşıyormuş?
- Mirastan çocuklara **kaçar** daire düşecek?

Bu cümlelerde geçen “**nasıl, ne kadar, kaçınıcı, ne, kaçar**” sözcükleri; önlerindeki sözcükleri soru yönüyle belirttiği ve bu sözcüklere verilen cevaplar sıfat olacağı için soru sıfatıdır.

Soru Zamiri ile Soru Sıfatı Arasındaki Fark

✓ “Hangisi, kaç” gibi soru zamirleriyle “hangi, kaç” gibi soru sıfatları birbiriyle karıştırılmamalıdır.

- **Hangi** mevsimi daha çok seviyorsun?
- **Hangisini** daha çok seviyorsun?

Bu cümlelerde “**hangi**” sözcüğü “**mevsim**” ismini belirttiği için soru sıfatı; “**hangisi**” sözcüğü, bir ismin yerini soru yoluyla tuttuğu için soru zamiridir.

- **Kaç** şehirde su sıkıntısı yaşıyor?
- Şehirlerin **kaçında** su sıkıntısı yaşıyor?

Birinci cümlede “**kaç**” sözcüğü, “**şehir**” ismini belirttiği için soru sıfatı; ikinci cümlede “**kaçında**” sözcüğü, bir sayı isminin yerini soru yoluyla tuttuğu için soru zamiridir.

DİFnot

✓ Soru bildiren sözcük, çekim eki almışsa soru zamiri olur.

- **Ne** amaçla oraya gittin? (Soru sıfatı)
- **Neyimiz** var sevgimizden başka? (Soru zamiri)

✓ Bir isim, hem niteleme hem belirtme sıfatı olabilir.

- O, **geniş bir** evde oturuyor.

Bu cümlede “**geniş**” niteleme sıfatıyla “**bir**” belgisiz sıfatı, “**ev**” isminin sıfatı olarak kullanılmıştır.